

Victor Hugo (1802 – 1885): Bídníci (1862)

Struktura zkoušky:

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, umělecký směr / tvůrčí skupina, literárněhistorický kontext, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje); 2. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

3. Námět, témata, hlavní motivy; 4. Zvláštnosti kompozice;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti;

(1) Žijeme v temné společnosti. Měj úspěch! To je jediné poučení, které kapkou po kapce padá z mraků korupce.

Jen mimochodem budiž řečeno, že úspěch je ošklivá věc. To, že se klamně podobá zásluze, lidi mate. Pro dav je úspěch totéž jako duševní převaha. Úspěch, to dvojče talentu, historii napaluje. (...) Oficiální filozofie za našich dnů úspěchu téměř posluhuje, nosí jeho livrej a slouží v jeho předsíni. Mějte úspěch, říká teorie. Rozkvět předpokládá schopnosti. Vyhrejte v loterii, a jste obratný. Uctíván je ten, kdo triumfuje. Člověk se musí umět narodit! Mějte štěstí, všechno ostatní dostanete; buďte šťasten, budou vás považovat za velikého. Až na pět šest nesmírných výjimek, které jsou ozdobou století, je obdiv současníků jen krátkozrakostí. Pozlátka mají za zlato. Ať jsi kdokoli, nic nevadí, jen když ses vyšinul. Nevědomý člověk je starý Narcis, který zbožňuje sám sebe a tleská nevědomosti. Nesmírnou schopnost, která stvořila takového Mojžíše, Aischyla, Danta, Michelangela nebo Napoleona, přízná nemyslíci dav jedním rázem bez hlasování komukoliv, kdo dosáhl cíle v čemkoliv.

(2) ...za sněživého večera v prvních dnech měsíce ledna roku 1823 jeden z těch šviháků, jeden z těch zahalečů, přívrženec vlády (...), dobře proti mrazu opatřený širokým pláštěm, který v zimě doplňoval módní oblečení, se bavil tím, že škádlil ženštinu, která obcházela v plesových šatech s velkým výstřihem a květinami ve vlasech okna důstojnické kavárny. (...)

Kdykoliv žena kráčela kolem něho, vyfoukl na ni obláček dýmu ze svého doutníku a prohodil nějakou poznámku, kterou považoval za duchaplnou a veselou, jako:

„Ty jsi ale šereda! Jdi se schovat, holozubá panno!“ atd. atd. (...)

Nevalný úspěch bezpochyby dráždil lenocha; využil chvíle, kdy se otáčela, a kradmo a s náramným smíchem se k ní přiblížil, sehnul se, nabral hrst sněhu a strčil ji ženě mezi obě obnažené lopatky. Holka zařvala, obrátila se, vrhla se jako pardál na muže, zařvala mu nehty do obličeje a zasypala ho nejpustšími nadávkami. Urážky, chrlené ochraptělým hlasem, vycházely z úst páchnoucích kořalkou, z úst, kterým ke všemu chyběly dva přední zuby. Byla to Fantina.

Hlukem přivolaní důstojníci vyběhli z kavárny a utvořili s kolemjdoucími velký kruh, který se smál, hulákal a tleskal kolem zmítající se změti dvou bytostí, v níž bylo těžko rozeznat muže a ženu; muže, který se bránil a jehož klobouk se válel po zemi, a rozcuchanou, vztekem zsinanou a děšivou ženu, která kopala, mlátila kolem sebe a řvala.

Pojednou z davu rázně vystoupil muž vysoké postavy, chytil ženu za poblácený atlasový živůtek a rozkázal jí:

„Pojď se mnou!“

Žena zvedla hlavu. Její ječení okamžitě ustalo, její pohled strnul, zsinalá barva přešla ve smrtelnou bledost. Fantina se roztřásla hrůzou. Poznala Javerta. (...)

Javert byl bez citu, jeho důležitý obličej neprozrazoval nejmenšího vzrušení. A přece byl vážně a hluboce zaujat svým úkolem. (...) V tom okamžiku, jak dobře cítil, byla jeho kancelářská stolička soudnou stolicí. Soudil! Soudil a odsuzoval. Soustředil všechny schopnosti svého ducha na velkou věc, kterou podnikal, čím víc rozbíral čin té holky, tím byl rozhořčenější. Bylo zřejmé, že byl svědkem zločinu. Spatřil, jak v osobě majitele nemovitostí a voliče byla pohaněna a napadena společnost. Prostitutka napadla měšťana. Viděl to, on, Javert. Mlčky psal.

Když skončil, podepsal se, složil papír, podal jej strážníkovi a řekl:

„Vezměte tři muže a odveďte tu ženskou do vězení.“

Pak se obrátil na Fantinu:

„Pobudeš si tam šest měsíců.“

Ubožáčka se zatřásla.

„Šest měsíců vězení! Šest měsíců vězení!“ křičela. „Šest měsíců si nevydělám víc než sedm sou denně! A co se stane s mou Cosettou? Ach, dceruško! Vždyť jsem Thénardierovým dlužna ještě sto franků, víte o tom, pane inspektore?“

Plazila se po dlaždicích zvlhlých od zablácených bot, spínala ruce a vlekla se po kolenou.

„Pane Javerte,“ prosila, „raďte prominout. Ujišťuji vás, že to nebyla má vina. (...) Ó Cosetto, andělíčku, co se, srdíčko, s tebou pak stane! Musím vám říci, že ti Thénardierovi, obyčejní venkovani, ničemu nerozumějí. Potřebují peníze. Nezavírejte mě! Uvažte, že by tu mou malou vyhodili na ulici a ponechali ji jejímu osudu, teď, v nejkrutější zimě! V takové situaci je třeba se slitovat, dobrý pane Javerte! (...)“

„To stačí!“ řekl Javert. „Vyslechl jsem tě. Už ses vypovídala? Máš svých šest měsíců; už ti ani sám Pánbůh nepomůže.“ (...)

Před několika minutami kdosi vstoupil do místnosti, aniž to kdo z přítomných zpozoroval. Zavřel za sebou dveře, opřel se o ně a vyslechl Fantininy zoufalé prosby.

Právě ve chvíli, kdy vojáci vztáhli ruce po nešťastnici, která se vzpírala, pokročil, vynořil se ze stínu a řekl:

„Okamžik, prosím!“

Javert vzhlédl a poznal pana Madeleina. Smekl a pozdravil s mrzutou neobratností:

„Promiňte, pane starosto...“

To oslovení, „pane starosto“ na Fantinu nečekaně zaučinkovalo. Vztyčila se strnule ze země, jako by se před ní vynořil přízrak, oběma rukama odstrčila vojáky, zamířila přímo k panu Madeleinovi, a než jí v tom mohl kdo zabránit, upřeně se na něho zadívala a vykřikla jako nepřítel:

„I hledme, pan starosta!“

Pak se dala do smíchu a plivla mu do obličeje.

Pan Madeleine si otřel tvář a řekl:

„Inspektore Javerte, propusťte tu ženu na svobodu.“

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu; B. Jazykové apod. zvláštnosti.

(Z doslovu k českému vydání:) Hugo pozorně sledoval ohlas Bídníků u kritiky a sám byl nejvíce zaujat sérií „filozofických a literárních studií“, které Bídníkům v belgickém deníku *Journal de Gand* věnoval Paul Voituron (svým občanským povoláním advokát).

Voituron charakterizoval Bídníky jako *dílo, které bezesporu zaujme jedno z prvních míst v dějinách literatury 19. století*, protože mu *nechybí nic z toho, co činí výtvar tohoto druhu záslužným: dramatičnost, rozličnost epizod v obecné jednotě, pravděpodobnost děje, hluboká analýza lidského srdce, energická kresba charakterů, znalost člověka a společnosti a především životnost myšlenky, pravdivost a povznesenost idejí a citů*. Tuto knihu, dodal Voituron, *čtete tak, jako kdybychom se dívali do propasti, působí závrať*. Hugo byl pro Voituraona *otcem romantické literatury, který přivedl na svět literaturu realistickou*. Bídníci, jak napsal, (...) jsou *skutečně oduševnělí a zároveň nejprospěšnější pro pokrok moderních idejí* a... kladou před čtenáře *problémy století, nejobtížnější otázky sociální filozofie*, která, jak zdůraznil, musí současné století ne-li vyřešit, tedy aspoň *objasnit a popularizovat*. (...) Postavu Jeana Valjeana pochopil Voituron jako *symbol vnitřní a morální revoluce lidstva* a Maria (s níž se Hugo do značné míry ztotožnil) jako *symbol vnitřní revoluce politických idejí, ukazující na možnost pokroku kolektivní akci společnosti*.

Jeden z největších francouzských básníků a spisovatelů 19. století **Victor Marie Hugo** se narodil roku 1802 v Besanconu. Byl synem generála Napoleonské armády (bonapartisty) a pobožné matky, která byla naopak přívrženkyní krále a monarchie (royalistka).

Hugo začal psát již v dětství. S bratrem Abelem založil časopis *Le Conservateur littéraire* (1819). Zde publikoval své články. Od roku 1820 uveřejňoval i své básně tradiční formy monarchisticky inspirované. Roku 1822 debutoval sbírkou *Odes poésies diverses* (Ódy a rozličné básně). V tomto roce dostal také od Ludvíka XVIII. penzi a oženil se s Adélou Foucherovou. V té době se rozhodl žít pro literaturu.

Roku 1824 navázal spolupráci s časopisem *La Muse française*. Karel X. jej vyznamenal stužkou Čestné legie.

Rok 1827 byl předělem v Hugově životě. Uveřejnil 1. ódu na Napoleona a drama *Cromwell*, kterým se přihlásil k romantismu. Po revoluci 1830–43 přichází Hugovo literárně nejplodnější období. Dokázal v něm mimo jiné, že byl předním představitelem romantismu. Zároveň se od roku 1831 věnoval i dramatu. Po neúspěchu dramatu *Les Burgraves* (Kasteláni 1843) přestal však divadelní hry psát a začal se věnovat románu.

V roce 1841 se stal členem Francouzské akademie a v letech 1843–48 jeho literární aktivita ochabla. Hugo se angažoval více politicky. Odměnou mu byla hodnost páira Francie. Po revoluci 1848–51 se stal republikánem a poslancem ústavodárného shromáždění. Stále výrazněji se obracel k republikánské levici.

Po převratu dne 2. 12. 1851 jako jeden z nejnekompromisnějších odpůrců Napoleona III. odešel do exilu do Belgie, později na anglické ostrovy Jersey a Guernesey. Zde začal v letech 1855–70 opět psát. Po pádu Napoleona III. se po 18letém exilu vrátil do Francie. Jako poslanec a senátor od roku 1876 trval až do své smrti na hodnotách liberálního humanismu.

Victor Hugo Zemřel roku 1885 v Paříži jako velký a uznávaný francouzský národní básník. V den jeho pohřbu byl vyhlášen státní smutek. Je pochován v pařížském Panthéonu.

Hugo se zasloužil o obnovu francouzské poezie a stal se zakladatelem romantismu.